

הרב משה ליב הכהן הלברשטט

פרשת שמות

הַכָּרַת הַטּוֹב

"וַיֹּאֲלֵ מֹשֶׁה לְשֵׁבֶת אֶת הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת צַפְרָה בְּתוֹ לְמֹשֶׁה. וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ גְרָשָׁם..." (שמות ד, כא-כב)

אמר משה, הואיל וכל עולם כלם עובדים עבודת אלילים למי אני אעבד למי שאמר והיה העולם. שבשעה שאמר משה ליתרו תן לי את צפורה בתך לאשה אמר לו יתרו קבל עליך דבר אחד שאני אומר לך ואני נותנה לך לאשה, אמר לו משה מה הוא, אמר לו הבן שיהיה לך תחלה יהיה לעבודה זרה מכאן ואילך לשם שמים וקבל עליו, אמר לו השבע וישבע לו, שנאמר (לעיל ב, כא) "וַיֹּאֲלֵ מֹשֶׁה" ואין אלה אלא לשון שבעה, שנאמר (שמואל-א יד, כד) "וַיֹּאֲלֵ שְׂאוּל אֶת הָעָם" וכתוב (מלכים-ב ה, כג) "וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל קַח כֶּפָרִים כֶּסֶף" (ילקוט שמעוני קסט, גם לקמן רסח, והוא ממכילתא).

היתכן??? משה רבנו אבי הנביאים מקבל החלטה "למי אני אעבד, למי שאמר והיה העולם", ומיד בנסיון הראשון הנקרה בדרך הוא נכנע ללא קרב, ומקבל על עצמו שהבן שיהיה לו תחלה יהיה לעבודה זרה, והוא אף נשבע על כך? וכי יש לך מדרש פליאה גדול מזה?! ובנוסף, איך יכול להיות שיתרו דורש מחתנו שיקדיש את בנו הבכור לעבודה זרה, הוא הרי פרש לו מעבודה זרה ונדוהו מאצלם? (רש"י שמות ב, טז. בשפתי חכמים תרץ את הקושיא על יתרו בכך שהוא לא פרש מעבודה זרה לחלוטין, אלא פרש מעבודה זרה של מדין לעבודה זרה אחרת, אבל משמעות דברי המדרש בשמות רבה א, לב, אינו כן, אמרו רבותינו יתרו כפר לעבודת כוכבים היה, וראה שאין בה ממש, ובסר עליה (ומאס בה), והרהר לעשות תשובה עד שלא בא משה וכו', ע"כ. הלשון הרהר לעשות תשובה אינו עולה בקנה אחד עם פרושו של השפתי חכמים שפרש לעבודה זרה אחרת).

בספר שופטים (פרקים יז-יח), בפרשת פסלו של מיכה, מספר על

יהונתן בן גרשם בן מנשה, שהיו הוא ובניו כהנים לעבודה זרה לשבת הדני, שואלת על כך הגמרא (בבא בתרא קט:): וכי בן מנשה הוא? והלא בן משה הוא! דכתיב "בני משה גרשם ואליעזר" (דברי הימים – א כג, טו). אלא מתוך שעשה מעשה מנשה תלאו הכתוב במנשה, רש"י מוסיף שהנו"ן תלויה לפי שהיא יתרה דבן משה היה. הנכד של משה רבנו הופך להיות כהן לעבודה זרה??? מה קורה כאן??? מהיכן זה נובע?

"בנימים ההם אין מלך בישראל ובנימים ההם שבת הדני מבקש לו נחלה לשבת כי לא נפלה לו עד היום ההוא בתוך שבטי ישראל בנחלה. וישלחו בני דן ממשפחתם חמשה אנשים מקצותם אנשים בני חיל מצרעה ומאשתאל לרגל את הארץ ולחקרה ויאמרו אליהם לכו חקרו את הארץ ויבאו הר אפרים עד בית מיכה וילינו שם. המה עם בית מיכה והמה הפירו את קול הנער הלוי ויסורו שם ויאמרו לו מי הביאך הלים ומה אתה עשה בזה ומה לך פה" (שופטים יח, א-ג).

הגמרא (בבא בתרא קי.) מפרשת את השיחה שהתקיימה בין חמשת המרגלים בני שבת דן לנער הלוי מבית מיכה, הלא הוא מידענו יהונתן בן גרשום, ויסורו שם ויאמרו לו מי הביאך הלים, ומה אתה עשה בזה, ומה לך פה, אמרו לו, לאו ממשה קא אתית, דכתיב ביה (שמות ג, ה) אל תקרב הלום? לאו ממשה קא אתית, דכתיב ביה (שמות ד, ב) מה זה בידיך? לאו ממשה קא אתית, דכתיב ביה (דברים ה, לא) ואתה פה עמד עמדי, תעשה כהן לעבודה זרה? אמר להן, כך מקובלני מבית אבי אבא, לעולם ישכיר אדם עצמו לעבודה זרה ואל יצטרך לבריות! [אלא שלא יהא לבו לעבודה זרה – רש"י].

הפליאה מתעצמת כאן שבעתים, לא זו בלבד שמשנה רבנו מקבל עליו שהבן שיהיה לו תחלה יהיה לעבודה זרה, אלא המסר אף עובר לנכדו ולדורות הבאים אחריו, שאדם יעסק בכל מלאכה ויקח כל משנה אפלו של כהן לעבודה זרה, ובלבד שלא יצטרך לבריות?!

הגמרא חשה בפליאה עצומה זו, ומבהירה לנו מיד היכן היתה טעותו של יהונתן בן גרשום נכדו של משה רבנו, והיכן היתה

טעיתנו בהבנת דברי יתרו ומשה במדרש: והוא סבר לעבודה זרה מממש, ולא היא, אלא עבודה זרה, עבודה שזרה לו [הוא חשוב והמלאכה נמבזה ומכערה אלא שאין בה איסור – רש"י], כדאמר ליה רב לרב כהנא, נטוש נבילתא בשוקא ושקול אגרא, ולא תימא גברא רבא אנא וזילא בי מילתא – פרוש הפשט נבלה בשוק לעין כל, וטול על כף שכר, ואין כאן חלול השם, משום שלעשות מלאכה על מנת להתפרנס אין כאן גנאי.

אנו מבינים אם כן, שיתרו לא בקש ממשה שיתן את בנו בכורו לעבודה זרה חלילה, כפי שברור גם מתוך דברי המדרש בשמות רבה א, לב, שיתרו כמר לעבודת פוכבים היה, וראה שאין בה מממש, ובסר עליה (ומאס בה), והרהר לעשות תשובה עד שלא בא משה... ונדוהו.. אדם שמאס בעבודה זרה, פרש ממנה במסירות תוך שהוא משלם על כך מחיר חברתי כבד מאוד של נדוי, ברור כשמש שהוא לא מתנה עם חתנו שיקדיש את בנו הבכור לעבודה זרה. פרוש הגמרא שעבודה זרה אינה כפשוטו עבודת אלילים אלא עבודה שזרה היא לו, מדיק היטב גם בלשון המדרש בילקוט שמעוני, שבאותו קטע מממש, בדברי משה נקט לשון "עבודת אלילים". אמר משה, הואיל וכל העולם כולם עובדים עבודת אלילים... ומיד אחר כך בדברי יתרו נקט לשון "עבודה זרה", הבן שיהיה לך תחילה יהיה לעבודה זרה...

אולם עדין צריך להבין, מדוע היה חשוב ליתרו התנאי הזה, שהבן שיהיה למשה תחלה יהיה לעבודה שזרה היא לו, ורק האחרים יהיו לשם שמים, מדוע שלא יהיו נכדיו כולם לשם שמים?

"ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן אביהן" (שמות ב, טז).

שני בני אדם קבלו שני צדיקים ונתברכו בשבילן, ולא היה להם בנים מתחלה, ומשנכנסו לבתיהם נתן להם הקדוש ברוך הוא בנים: לבן ויתרו. לבן, אפשר היה לו בן והיתה בתו רועה את צאנו?! אלא שלא היו לו בנים. ומשנכנס יעקב לביתו, נתברך בנכסים ובבנים, דכתיב: נחשתי ויברכני ה' בגללקה (בראשית ל, כז). וכתוב: וישמע את דברי בני לבן. יתרו, דכתיב: ולכהן מדין שבע

בנות. אפשר היו לו בנים, ובנותיו רועות!? אלא שלא היו לו, ומשנכנס משה לביתו, נתברר והיו לו בנים, דכתיב: ובני קיני חתן משה (שופטים א, טז). ובשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, ועתה לכה ואשלחך אל פרעה. אמר לו משה: רבון העולם, איני יכול, מפני שקבלני יתרו ופתח לי את פתח ביתו ואני עמו כבן. ומי שהוא פותח פתחו לחברו, נפשו הוא חייב לו (תנחומא שמות סימן טז).

יתרו שרוי במצוקה אמיתית, הוא מנדה לחלוטין מכל בני עמו, כל מה שנשאר לו זה את בני משפחתו הקרובים, אין לו בן שירעה את צאנו, ואף רועה צאן אחר לא מסכים לרעות את הצאן תמורת שָׂכָר, ולכן אין בררה, בנותיו רועות את הצאן בנגוד למקבל, יתרו רוצה שבנותיו תנשאנה ותקמנה משפחות משלהן, אבל הוא מדאג, מי יעזר לו לעת זקנה, מי ירעה את צאנו, איך הוא יתפרנס, ולכן הוא פונה אל משה חתנו המיעד ומבקש, קבל עליך דבר אחד ואני נותנה לך לאשה, שהבן שיהיה לך תחלה, נכדי הבכור, יקח אחריות לדאג לסבא לעת זקנה, הוא ודאי יכול לעסוק בדברים רוחניים לשם שמים, אבל הוא צריך להיות מוכן לסייע לסבא, לרעות את צאנו ולדאג לרוחתו, אם זה יזדקק לכה, משה רבנו אסיר תודה ליתרו שפתח לו את פתח ביתו כשהגיע למדין כפליט ממצרים, הוא מרגיש שאת נפשו הוא חייב לו, ומשיב מיד בחיוב, למשה רבנו ברורה ההלכה, שכאשר יש מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, מחייב אדם לעזב את עסוקיו הרוחניים הנעלים האחרים, ולעסוק במצוה זו, וכמו שהגדיר זאת רבי חיים שמואלביץ זצ"ל ראש ישיבת מיר, שאם אדם אינו סוגר את הגמרא כאשר הוא מחייב לעשות זאת, אזי גם כשהיא פתוחה, הרי היא כסגורה (מפי השמועה). אם כך פשוט שהוא מוכן להתחייב לחנך את בנו הבכור על ברפי ערך נעלה זה, ואף להשבע על כך. ובסופו של דבר, הוא לא נזקק לזה, כי יתרו זכה לבנים משל עצמו בזכות זה שהכניס את הצדיק משה לביתו, "ובני קיני חתן משה", והבנים הללו כבר דאגו לאביהם לעת זקנה.

יהי רצון שנזכה ללכת בדרך של משה רבנו, להפיר טובה לאחרים, ולהפנים היטב שמי שהוא פותח פתחו לחברו, נפשו הוא חייב לו.